

Interview met mevrouw Carla Josephus Jitta

Op 27 Januari hebben wij, Jacco Hogendoorn, Yen-Vi Nguyen en Femmie Bloem, de kans gekregen om met een overlevende van de oorlog te praten. Deze kans hebben wij met beide handen aangegrepen. Die dag gingen wij met onze klas naar het NIOD in Amsterdam. Na een leerzame ochtend waarin wij een workshop hebben gehad over interviewmethodes, gingen wij ons gesprek voorbereiden. Dat deden we door het opstellen van vragen, om ervoor te zorgen dat we alles zouden kunnen vragen wat wij wilden. Toen mochten wij mevrouw Josephus Jitta ontmoeten. En hebben we een heftig, ontroerend maar ook leerzaam gesprek gehad. In het onderstaande verslag hebben wij haar verhaal zo goed mogelijk geprobeerd uit te werken. Wij hopen dat het is gelukt. En dat u, net zo als wij, geraakt wordt door haar verhaal.

Carla Josephus Jitta werd geboren in 1931 in Amsterdam en groeide op in Naarden – Bussum. Haar ouders waren lid van de Remonstrantse Broederschap. Ze heeft een joodse achtergrond.

Carla Josephus Jitta

Het leven voor de anti-joden wet

“Ik was pas tien toen de oorlog begon dus ik ging naar school en speelde ik met mijn vrienden. Ik woonde met mijn vader, moeder en mijn oudere broer. Ik kon snel vrienden maken en had met mijn vier vriendinnen een club opgericht: ‘De vijfpuntige ster’. We zwoeren allemaal trouw aan oranje. Ik heb na de oorlog nog een geknutselde ster gevonden, vijfpuntig natuurlijk, in de kleuren van de Nederlandse vlag. Het had een oranje koord en op de achterkant van de ster stond: *één cent per week*. Dat was onze bijdrage voor de club. Ik heb altijd het gevoel gehad dat die vier vriendinnen als een muur om mij heen stonden en later toen ik het aan hen vroeg, bevestigden zij mijn gevoelens. Ze zijn er altijd voor mij geweest. Toch ik had voordat de oorlog begon geen besef dat ik joods was, dat speelde thuis geen rol. Onze familie was zo geassimileerd dat het niet belangrijk was. Pas in de oorlog, toen mijn ouders een Jodenster gingen dragen en er allemaal spullen uit ons huis verdwenen, voelde het als een net. Een net dat

steeds strakker werd aangetrokken, dat was heel naar. Toen merkte ik ook wel dat er toch iets anders aan ons was maar eigenlijk besepte ik pas echt dat wij ‘anders’ en joods waren toen ik in Westerbork zat.”

De arrestatie

“Ik zat al twee jaar ondergedoken. Niet zoals ,bijvoorbeeld, Anne Frank zat ondergedoken: ik kon nog gewoon naar buiten en naar school. Dat kon doordat ik nieuwe papieren had gekregen waarin stond dat ik half joods was.

Ik was door een gezin dat mijn ouders via via hadden leren kennen opgenomen en werd gescheiden van mijn broer. Ik zag mijn broer nog regelmatig, zo'n een keer per week. Mijn broer moest pas twee maanden na mij onderduiken en ik weet nog hoe oneerlijk ik het vond dat hij nog wel thuis mocht blijven. Nu besef ik me ook dat het was omdat ik jonger was. Mijn broer ging al naar het lyceum en ik naar de basisschool. Die scholen lagen niet bij elkaar. De ene lag in Naarden en de andere in Bussum. Mijn ouders zag ik in het begin ook nog regelmatig. Tot mijn moeder op een dag in januari 1943 zei dat ze morgen om 11 uur zouden langs komen. Ik vroeg haar nog dat ik niet zeker wist of mijn pleeggezin wel tijd had daarvoor. Opeens was mijn moeder toen heel autoritair, wat ze normaal niet was, en zei dat ik het maar gewoon moest melden. Die volgende dag kwamen mijn vader en moeder afscheid van mij nemen. Het was verschrikkelijk. Ik wist, als meisje van twaalf, dat dit het afscheid was en dat ik mijn ouders misschien nooit meer zou zien. Achteraf bleek dit ook het laatste afscheid te zijn. Mijn ouders zouden gaan onderduiken maar de man die hen naar hun onderduikadres zou brengen, heeft hen, nadat ze uit de trein kwamen, zo overgeleverd aan de SS. Ze zijn toen via Westerbork naar Sobibor gedeporteerd. In Sobibor zijn ze in de gaskamers omgekomen. Dit is mij nooit verteld: nooit heeft iemand de moed gehad om dit mijn broer en mij te vertellen."

"Na de oorlog zijn wij er gewoon vanuit gegaan dat mijn ouders waren vermoord. Mijn broer is na de oorlog naar het NIOD gekomen wat toen nog het RIOD heette. Daar heeft hij het kunnen nazoeken. De man die mijn ouders had verraden, bleek in de hele oorlog meer dan 60 mensen aan de SS hebben aangegeven. Ik heb al die jaren met wraakgevoelens rondgelopen. Tot ongeveer 25 jaar geleden papieren over mijn ouders opdoken bij onze pastoor in huis. Daarin was een krantenknipsel te vinden over een man, die in 1946 was geëxecuteerd. Ik wist bijna zeker dat dit de zelfde man was die mijn ouders had aangegeven: dus ook ik ben toen naar het RIOD toegegaan en heb toen inderdaad bevestiging gekregen.

Pas 25 jaar geleden heb ik te horen gekregen dat hij dood was. Dit gaf mijn zo'n opgelucht gevoel. Helaas heeft mijn broer het nooit te horen gekregen. Hij is gestorven denkend dat die man nog leefde. Ik weet niet of mijn ouders wisten van het bestaan van de gaskamers. Er is in de zomer van 1942 wel via de Engelse radio verteld dat de Duitsers werkten met gaskamers. De kans bestaat dus dat mijn ouders wel wisten van het bestaan ervan maar ik heb daarover geen zekerheid. Ook weet ik niet of ik de oorlog wel had overleefd wanneer ik had geweten dat er gaskamers bestonden. Ik denk dat ik psychisch helemaal gek was geworden. Omdat het zo iets onmenselijks is te weten wat er met je kan gebeuren.

Ik zat dus al twee jaar ondergedoken, toen ik werd gearresteerd. Natuurlijk was ik elke dag bang geweest dat ik opgepakt zou worden. Maar ik woonde bij zo'n beschermend gezin, dat je bang bent maar je ook veilig voelt. Ik werd in juni 1944 opgepakt. Het was drie uur 's nachts. Het leek of alles zich tegelijk afspeelde: De klok sloeg drie keer, ik hoorde het tuinhokje open gaan, voetstappen op het grind en geklop op de deur. Toen wist ik het meteen: ze kwamen voor mij. Ik hoorde tante Trui (zoals ik mijn pleegmoeder noemde) zeggen tegen haar man dat ze het mij niet durfde te vertellen, maar ik zat al recht overeind in bed. De Duitsers waren achter mijn onderduikadres gekomen door het gezin waar mijn broer verbleef. Zij waren gewoon stom bezig geweest. Ze wisten namelijk dat de Duitsers aan het zoeken waren naar onderduikers of mensen van het verzet maar ze hebben niks gedaan terwijl er meer dan genoeg mensen waren bij wie mijn broer even kon gaan logeren.

Blijkbaar wisten ze van mijn bestaan en hebben ze toen die mensen onderdruk gezet tot dat ze zeiden waar ik zat ondergedoken. Het was geen kwaadaardigheid. Mijn broer heeft het ze helemaal niet kwalijk genomen. Ik vind het gewoon een stommeit. Mijn pleegouders hebben niets meer met hen te maken willen hebben. Er waren voor mijn pleegouders natuurlijk consequenties, ze hadden ook naar een kamp gedeporteerd kunnen worden voor het schuilhouden van een joodspersoon. Tante trui was een heel moedig persoon, zo heeft zij toen ik werd gearresteerd tegen de politieagent gezegd: "Als u nou eens een blokje om gaat lopen, dan zorg ik ervoor dat het kind weg is." Dit was heel flink. Nadat ik was gearresteerd is ze naar de burens toegegaan. Bij die burens lagen allemaal spullen van ons verstoppt. Ze heeft hen gewaarschuwd de spullen weg te doen, omdat het bekend was dat die spullen bij hun lagen. Na mijn arrestatie werd ik naar Euterpestraat gebracht. Iedereen wist dat daar mensen werden gemarteld. Als 12-jarig meisje wist ik al precies hoe ik mijn charmes moest gebruiken. Dus zette ik mijn liefste glimlach op, en antwoorde op alles netjes. Na het verhoor werden we in een cel gezet en gedeporteerd naar Westerbork."

Doopbewijzen

"In Westerbork aangekomen werden we in een strafbarak gezet. De barak was bedoeld voor mensen die zoals ik ondergedoken hadden gezeten. In zo'n strafbarak bleef je meestal niet lang. Je werd vaak zo snel mogelijk gedeporteerd naar het Oosten om 'te gaan werken'. Iedereen wist van het bestaan van de kampen af, iedereen wist van binnen dat je daar niet gewoon ging werken en dat je daar niet levend uit zou komen. Dus je zette alles op alles om van die lijst af te blijven. In Westerbork moest ik nagelborsteltjes maken, als je het wilt kan ik het nu nog precies voordoen hoe dat moest. Op een gegeven moment vroeg iemand aan mij of ik niet van iemand les in Algebra moest krijgen, in plaats van werken bij de nagelborsteltjes omdat ik zo jong was. Ik had vlak voor mijn arrestatie een toelatingsexamen voor het lyceum gemaakt en ik wist dat ik daarvoor zou slagen. Ik wilde geen algebra leren en zei toen tegen die vrouw: "ik ga dat niet doen want het is vakantie." Ik weet niet of dat een soort van humor of sarcasme was maar ik zei het wel."

"Ik ben gedoopt. Wat betekende dat ik lid was van een christelijke gemeenschap. Mensen die gedoopt waren werden niet gelijk gedeporteerd. Maar om dat aan te kunnen tonen had je natuurlijk de dooppapieren nodig. Toen werd ik opgenomen in de ziekenbarak. Ik had dysenterie gekregen. Het was chaotisch.

Op een gegeven moment werd de hele ziekenbarak op transport gesteld. Ze zeiden "je moet je aankleden" waarop ik antwoorde "dat doe ik niet, want ik hoor niet bij die ziekenbarak." Ik weet niet precies wat ik daarna zei, het was iets in de richting van; "ik wacht op de doopaktes of ik hoor in de kinderbarak." Maar op een gegeven moment was ik daar alleen in die barak. Twaalf jaar was ik. Het volgende wat ik me kan herinneren is dat mijn broer binnen kwam rennen en zei "de dooppapieren zijn gekomen, klee je aan, we gaan naar de gedoopte barak. We gaan samen met oma, morgen naar Theresiënstadt." Ik heb mij wel eens afgevraagd of het wel allemaal zo is gebeurd. Maar een jaar of twaalf geleden is er een briefje opgedoken. Dat was een briefje wat ik had gekregen van diegene bij wie mijn broer in huis had gezeten. Op dat briefje had mijn broer met potlood in telegram stijl geschreven; hoe lang hij had moeten werken, de datum van die dag en dat we de volgende dag zouden vertrekken naar Theresiënstadt. Ik heb later het transportbewijs gezien wat de kampcommandant geschreven had één dag daarvoor. Dat we op 2 september niet doorgestuurd zouden worden naar het oosten. De dag daarna werd ik dus uit de ziekenbarak overgeplaatst naar

de gedoopte barak en 4 september 1944 vertrok het transport. Achteraf heb ik gehoord dat het heel bijzonder was dat wij zo lang in die strafbarakken hebben gezeten. Dat komt waarschijnlijk doordat mijn broer zo slim en moedig was. Hij heeft altijd volgehouden dat wij zijn gedoopt. Die dooppapieren hebben dus mijn leven gered. Maar niet alleen dat: de dooppapieren zijn namelijk geantedateerd. Wij waren in 1941 gedoopt. Maar de Duitsers hadden alle dooppapieren van na 1940 ongeldig verklaard. Op die papieren staat nu dat we in 1939 zijn gedoopt. Mijn doopbewijs heb ik heel lang nog bij mij gedragen. Omdat het zo belangrijk voor mij was.”

Theresiënstadt

"In Westerbork werd er een grote gamel in het midden van een eetzaal geplaatst waar je een schep met stampot uit kreeg. Je kreeg per dag een brood en een soort van pap. In Theresiënstadt ging dat anders. In Theresiënstadt was er weinig, maar goed, eten. Het was een beetje Tsjechisch. Er was geen eetzaal, dus je at gewoon in de barakken. Je kreeg een etenskaart en moest in de rij staan om je eten op te halen. Uit de etenskaart werd elke keer een hoekje afgeknipt zodat het duidelijk was dat je jouw maaltijd had gehad.

In Theresiënstadt kreeg men twee stukken (zuur) brood per week. Ik was toen nog jong en kon natuurlijk niet goed het brood over de week verdelen en ik had veel honger. Dus had ik altijd al na twee dagen mijn brood op. Je moest wel oppassen dat iemand anders je brood niet at, want het kon natuurlijk gestolen worden. Zelf heb ik nooit eten gestolen van anderen. Ik ben wel een op jacht geweest naar aardappels door middel van het 'sluizen'. Sluizen is geen stelen. Het ging namelijk van een onpersoonlijke berg aardappels af. Onze kazerne had in het midden een soort binnenhof. Op de binnenhof werden de mensen van onze kazerne samengedreven voor ze naar een vernietigingskamp gingen. Die plaats diende dus als sluis naar de treinen. Als die mensen weg gingen, lieten ze een hele boel achter. Wij renden dan met zijn alle tegelijk erop af om te kijken of er iets van eten bij lag.

De bevrijding

Ik heb twee maanden in Theresiënstad gezeten, waarvan ik de laatste dagen in een ziekenbarak heb doorgebracht doordat is dysenterie had. Daarvoor zat ik in een gedoopte barak. Ik zat daar samen met mijn broer Alfred en mijn grootmoeder. In Theresiënstad ging er heel veel transport naar de vernietigingskampen. Wat, zeker in het begin, heel eng was. In februari 1945 kregen 6000 mensen een oproep om met de trein naar Zwitserland te gaan. Er zijn uiteindelijk maar 1200 mensen de trein opgegaan. Mijn grootmoeder wou niet gaan ook. Ze dacht dat de trein naar het oosten ging. Mijn broer wilde wél graag, hij zag dat het een normale trein was i.p.v. een veewagen. Veewagens werden namelijk altijd gebruikt voor de deportaties. Er lag veel eten klaar, wat niet het geval was bij de transportwagens. Waardoor hij er zeker van was dat hij wilde gaan.

Ik vond het heel erg moeilijk om te 'kiezen' tussen mijn broer en grootmoeder, ik wilde ze ten slotte beide niet verlaten. Mijn broer was meer van 'ik doe dit, jullie mogen zelf weten wat jullie doen.' Ik wilde juist alles wat ik nog had bij elkaar houden. Ik heb uiteindelijk voor mijn broer gekozen en mijn grootmoeder heeft toen, gelukkig, ook besloten om met ons de trein in te stappen. De mensen die 'ja' zeiden werden allemaal gekeurd door de SS en mochten daarna de trein in. Heel veel mensen hebben echter 'nee' gezegd, om diezelfde reden als mijn grootmoeder eerst ook niet wilde gaan. Ze waren bang dat ze gedeporteerd zouden worden. Het klinkt als een ongeloofwaardig verhaal:

waarom zouden ze zomaar 6000 gevangenen weglaten gaan? Het bleek dat ze 6000 gevangenen ruilden voor een aantal vrachtwagens.

We kwamen uiteindelijk bij de grens van Zwitserland waar we nog een nacht hebben gestaan. Het voelde als het wachten op de grens voor het verwachte land. Je zag in de verte die lampjes van de stad. Wat was dat een prachtig moment. De Zwitsers hebben al die tijd zitten vergaderen of ze ons binnen zouden laten. Toen het uiteindelijk mocht, verwisselden ze de Duitse soldaten voor Zwitserse soldaten. Dat deden ze ook met de locomotief. We moesten van de Duitsers onze Jodensterren afdoen, de rafels van onze kleding afknippen en de vrouwen moesten zich zelfs een beetje opmaken. Ook mochten we pas eten nadat we de grens over waren, zodat de Zwitserse burgers zagen hoe goed wij het hadden dankzij hen. Toen we in Zwitserland waren gooiden de Zwitsers chocolade, sinaasappels en sigaretten naar ons toe.

Dit was mijn bevrijding, een heel euforisch moment. Het was een opluchting: je mocht weer zeggen wat je wilde en mensen waren weer aardig tegen je. Ik ben niet de enige die het zo heeft beleefd maar er waren ook velen die het totaal niet zo hebben beleefd. Ik kan je wel een verhaal vertellen over een man die het wél hetzelfde als ik heeft beleefd: deze man zat in de trein op de grond toen er een Zwitserse soldaat stond op zijn hand. De soldaat zei toen: "verzeihung" wat 'sorry' in het Duits betekent. Op dat moment, wist hij dat hij bevrijd was. Een Duitser zou namelijk nooit sorry zeggen, hij zou hem hebben uitgescholden.

Toen we eenmaal in Zwitserland waren, gingen we in quarantaine. Er kwamen mensen vanuit heel Zwitserland naar ons toe, ze waren allemaal kennissen of verre familie. Er was één echtpaar, verre familie van mijn moeder, die mijn broer en mij na de quarantaine ongeveer zes weken heeft opgenomen in huis. Ze hebben ons gewassen en aangekleed. We waren natuurlijk heel erg vies, er was heel veel ongedierte. Ze zetten mij in bad, en ik zie nog de vlooiën de badrand opspringen. Mijn 'tante' heeft mij twee keer in bad gedaan en mij daarna omgekleed. De burens hadden mij kleding geschonken en ik kreeg zelfs witte sandaaltjes waarin mijn voeten heel erg roze leken. Het voelde ongelofelijk om weer schoon te zijn en om weer tussen de schone lakens te liggen. Mijn grootmoeder is naar een vluchtelingenkamp gegaan en is daar helaas ziek geworden en heeft het einde van de oorlog niet meer meegemaakt.

Op een gegeven moment ontfermde het Nederlandse gezantschap in Bernd zich over de Nederlanders die op die trein naar Zwitserland zaten. Er was een Nederlands Lyceum in Glion, boven het meer van Genève en daar zijn wij naartoe gestuurd. Hier hebben wij ook de bevrijding meegemaakt.

Mijn broer heeft ook nadat we in Zwitserland aankwamen alle papieren, documenten, Joden sterren verzameld en bewaard. Omdat de mensen alles wat uit Theresiënstad kwam weggooiden. Hij heeft toen alles verzameld en er een herinneringsboek van gemaakt en dit aan mensen laten zien en laten ondertekenen. Dat deed hij zodat niet vergeten zou worden wat daar is gebeurd, en dat hij bewijs had dat dit echt allemaal gebeurd was. Dit was echter heel rationeel, hij hield zijn emoties in bedwang. Na de dood van mijn broer ben ik hiermee doorgedaan."

Na de oorlog

“Het was vanzelfsprekend dat je niet over de oorlog praatte na de oorlog. Pas 25 jaar na de oorlog ging ik erover praten. Dit deed ik omdat ik mij realiseerde dat ik hulp nodig had. Hiervoor dacht ik altijd dat ik er nooit over moest praten en kropte ik het altijd op. Mijn broer praatte er wel eens over, maar ik duwde dat soort dingen altijd weg. Het praten over de oorlog werd langzaam opgebouwd. Er werd herhaald en herhaald.

Daarna ben ik overgegaan naar praten met scholen, studenten of oorlogsveteranen. Bijvoorbeeld aan mensen uit Engeland of Duitse kinderen. Ik doe dit al ruim 15 jaar, al voordat het officieel werd georganiseerd. Dit doe ik omdat volgens mij een persoonlijk verhaal veel beter overkomt dan een verhaal uit een boek. Maar ook omdat ik vind dat het nodig is om deze verhalen door te geven. Ik vertel mijn verhaal dus aan veel verschillende soorten mensen. Dit maakt voor de voorbereiding niet echt uit. Het verhaal is natuurlijk altijd het zelfde. Alleen de inleiding pas ik aan op de soort mensen. Een jaar geleden heb ik gesproken op mijn golfclub. Bij allemaal mensen die ik goed ken. Heel spannend was dat. Dus qua spanning is er is wel dergelijk het verschil. Maar het ging heel goed. Het is heel belangrijk wat voor sfeer er hangt, wanneer ik aan het vertellen bent. Zo heb ik één keer een meisje gehad op een school, waar ik elk jaar kom, die het niet interesseerde. Ze zat de hele tijd te wiebelen en gezichten te trekken. Dat was wel heel vervelend, maar gelukkig was zij ook de enige met wie ik dat heb meegemaakt. De oorlog heeft zeker een grote impact op mijn gehad, het heeft mij gevormd.”

Door Jacco Hogendoorn, Yen-Vi Nguyen en Femmie Bloem
Oosterlicht College, Nieuwegein

Nawoord van de interviewers

Het is vandaag 18 februari 2015. Wij zijn net klaar met ons verslag. We hebben de puntjes op de i gezet en zijn blij met het eindresultaat. Tijdens het uitwerken van het verhaal van Mevrouw Josephus Jitta hebben wij de dag in het NIOD weer herbeleefd. Door het zelf uitwerken van het verhaal besef je echt wat een dappere en moedige vrouw mevrouw Josephus Jitta is. Het is ongelooflijk wat voor een ervaring zij al had opgedaan op een leeftijd waarbij wij ons alleen druk maakten over wie er had gewonnen met voetbal op het schoolplein. Wij hopen dan ook dat Mevrouw Josephus Jitta tevreden is met ons verslag. Ook willen wij haar nogmaals bedanken voor het delen van haar verhaal. Wij hebben er heel veel van geleerd, en zullen dit nooit vergeten. Want door het delen van zulke verhalen kunnen we voorkomen dat er ooit nog zo iets verschrikkelijks gebeurd.